

гою та необхідності прийняти мужність бути у світі, в якому зустрічається прото- і постсоціальність, а віртуальність стає реальною.

Список використаних джерел

- Малахов В. Право бути собою. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2008. 336 с.
- Маффесоли М. Человек постсовременности. *Homme postmoderne*. Paris : Bourin éditeur. 2012. URL: <https://syg.ma/@marisya-prorokova/mishielfaffiesolichieloviek-postsovriemiennosti-pierievod-stati-voshiedshiei-v-sbornik-lhomme-postmoderne-paris-bourin-editeur-2012>.
- Тиллих П. Мужество быть / пер. с англ. О. Седаковой. Киев : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. 200 с.

References

- Maffesoli M. (2012). Chelovek postsovremennosti [Postmodern Man]. *Homme postmoderne*. Paris: Bourin éditeur. Retrieved from: <https://syg.ma/@marisya-prorokova/mishielfaffiesolichieloviek-postsovriemiennosti-pierievod-stati-voshiedshiei-v-sbornik-lhomme-postmoderne-paris-bourin-editeur-2012> [in Russian].
- Malakhov V. (2008). *Pravo buty soboiu [The right to be yourself]*. Kyiv: DUKh I LITERA [in Ukrainian].
- Tillikh P., & Sedakova O. (Trans.). (2013). *Muzhestvo byt [The courage to be]*. Kiev: DUKh I LITERA [in Russian].

УДК 165.74:177.72

orcid.org/ 0000-0002-5464-8430

orcid.org/ 0000-0002-2346-9122

БІЛОУС Марина Володимирівна
магістрантка кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

УСАНОВА Людмила Анатоліївна
кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

ТРАНСГУМАНІЗМ ЯК ЗНЕЦІНЕННЯ ЛЮДЯНОСТІ

Інформаційне суспільство, зорієнтоване на людину, розвиток та відкритість для кожного, несе за собою також і низку кризових явищ. Переосмисленню піддаються усталені підходи та погляди, зокрема, ідея гуманізму зазнає трансформації. Реактуалізація її змісту призводить до ревізійності етичних уявлень, розмивання їх характеристик та зміни суспільних поглядів і системи цінностей. Гуманізм як світоглядна настанова в історії

людства відіграє одну з визначаючих ролей, проте класичні ідеї гуманізму та антропоцентризму історично переінтерпретувались та набували нового змісту.

Радикальні зміни у розумінні самої людини спричинили кризу гуманістичних поглядів. Зазнали перегляду «традиційні» уявлення про особистість як про істоту, що своєю раціональною діяльністю здатна створити гідне суспільство, самовдосконалюватися, стати соціально і морально відповідальною особистістю. Класичний, новоевропейський гуманізм виходив з положення про людську істоту як моральною особистість, цілісний індивід, який здійснює багатofункціональну діяльність. Новітня ж його інтерпретація базується на принципово інших засадах.

Філософська антропологія критична до традиційних підходів осмислення людської екзистенції. Про це йдеться, зокрема, у «Листі про гуманізм» М. Гайдеггера, у роботі Ф. Фукуяма «Наше постлюдяне майбутнє», Н. Бостром «Загрози існуванню: Аналіз сценаріїв людського вимирання та інших подібних небезпек», Ю. Габермаса «Майбутнє людської природи: на шляху до ліберальної евгеніки». Цій проблемі присвячено цілий ряд антиутопій, зокрема, О. Гакслі «Який чудесний світ новий», Р. Бредбері «451 градус за Фаренгейтом», А. Ренд «Атлант розправив плечі» та багато інших.

З початку ХХ ст. в світоглядних настановах загострюються протистояння технократичних та гуманістичних тенденцій. Аналіз такої поляризації актуалізує проблему взаємодії науки, техніки і суспільства та дає змогу визначити тенденції кризи. Конвергенція біологічних, інформаційних та когнітивних технологій стає частиною трансгуманізму, який виступає, в свою чергу, не тільки філософською концепцією, а й міжнародним рухом, що підтримує ідею «поліпшення розумових і фізичних можливостей людини з метою усунення страждань, захворювань, старіння і навіть смерті людини». Мегапроект пошуку технологічних шляхів радикального продовження життя включає «створення системи життєзабезпечення і підтримки працездатності мозку, окремих його частин і культури нервової тканини...» (Юдин, 2014, с. 26). Проривні технології покликані забезпечити не тільки комфортне середовище, а й вдосконалення самої людини. Однак Ф. Фукуяма висловлює побоювання щодо перспектив такого вдосконалення: «... Проте постлюдяний світ може виявитися більш ієрархічним та конкурентним, ніж наш теперішній, а тому повним соціальними конфліктами. Це може бути світ, де втрачено будь-яке поняття «загальнолюдського» (Фукуяма, 2014, с. 253).

Парадигма особистісного розвитку людини як елементу духовності формується ще в епоху Відродження, яка утверджує світоглядні принципи антропоцентризму та гуманізму. Людина Відродження сповнена віри в саму себе і приписує собі всі свої заслуги. З обдарованістю і різнобічністю людини гуманісти пов'язували уявлення про її гідність, про що свідчить символічна назва роботи «Промова про гідність людини» Дж. Піко делла Мірандоли (1463-1494). «Ти ж, не обмежена жодними межами, визначиш

свій образ за власним рішенням, під владою якого я тебе уявляю ... Ти можеш переродитися в нижчі, нерозумні істоти, але можеш переродитися за велінням своєї душі» (Пико делла Мирандола, 1962, с. 507). Відродження реабілітувало людину у всій її тілесності, інтелектуальній та вольовій самостійності, зросла цінність окремої людини, сформувалося поняття унікальності індивідуума і особистості як такої.

З другої половини XIX - початку XX ст. в європейській філософській думці намітився аксіологічний поворот від людини в бік або надлюдини, або людини космічної. Перша зможе стати «по ту сторону добра і зла», а друга – подолати, перетворити власну психофізичну обмеженість і недосконалість. Цінність людини та її людяності, центральність людини в світобудові підміняється думкою про можливу цінність і центральність над(пост)людини, принципи існування якої відображає трансгуманізм.

Ідеї в формі бажань або думок, які сьогодні можуть бути інтерпретовані як трансгуманістські, наявні в культурі протягом всієї історії. У сучасному сенсі слово «transhuman» зустрічається вперше лише у біолога-еволюціоніста Джуліана Гакслі в його роботі «Релігія без Апокаліпсису» (1927). (Юдин, 2014, с. 26.).

У дусі своєї епохи, ознаменованої проникненням методів природничих наук в біологію, становленням генетики як самостійного наукового напрямку і початком визволення повсякденного життя людей від впливу релігії, Гакслі представляв трансгуманізм як нову ідеологію, «віру» для людства, що входить в нову хвилю науково-технічної революції. Прихильники трансгуманізму визначають його як світогляд, який зорієнтований на «виникнення так званої сингулярності, коли створені людським інтелектом механізми і штучні організми вийдуть на передній план еволюції розуму і поведуть за собою людство» (Гайдеггер, 1993, с. 187). Таке трактування трансгуманізму дозволяє розглядати його як симуляцію класичного гуманізму, а трансгуманну над(пост)людину – як симулякр людини взагалі. Закономірним постає питання про обумовленість гуманістичних ідей, що цінували людину вище всього сущого, які поставили її вище Бога, які виділили в ній її особистість і людяність, її свободу, та трансформацію цих ідей в трансгуманізм і заперечення цінності людяності.

Гуманізм, який розглядає людину як творчу індивідуальність, містить латентну інтенцію трансгуманізму: людина, при бажанні, здатна вийти за власні межі, за межі людського, перетворюючи себе і форми свого існування. Однак гуманізм обертається трансгуманізмом тільки в тому випадку, коли творчий порив гуманізму витісняє гуманістичну людяність, коли людяність і людинолюбство в гуманізмі поглинаються творчим началом і в результаті перероджуються в те, що після людяності. У надлюдині трансгуманізму від початкового гуманізму залишився тільки суб'єкт, який виявився внутрішньо порожнім, позбавленим людяності. Суб'єкт трансгуманізму є суб'єкт-без-людини, суб'єкт, що звільнився від людини.

Шлях від гуманізму до трансгуманізму закладений і в антропоцентризм класичного гуманізму. Гуманістично і одночасно антропоцентрично мисляча людина проголошує власну цінність і центральність, поміщаючи себе в центр суцього і над суцим. Антропоцентризм озброює гуманізм ідеєю людської могутності і досконалості, які при творчому підході стають безмежними. Якщо вдосконалення передбачається в рамках людського і людяності, то відмова від гуманізму неможлива. Якщо людина прагне до надлюдського, тоді трансгуманізм замінює гуманізм. З іншого боку, антропоцентризм, притаманний гуманізму, може проявитися інакше: як гуманізм, що не пориває з антропоцентризмом і не перероджується в трансгуманізм. Антропоцентризм є фіксацією центральності людини, а не трансгуманістичної істоти. Якщо гуманізм містить в собі посил до вдосконалення людини, прагнення до ідеально-духовної надлюдини, то в антропоцентризмі людина є абсолютом і вершиною всього суцього. Антропоцентризм визнає закінчену досконалість людини і не прагне до надлюдського. Тому саме антропоцентризм може утримати гуманізм від трансгуманізму. Переродження ж гуманізму в трансгуманізм є відмова від антропоцентризму.

Якщо термін «гуманізм» визначав орієнтир як ренесансної, так і сучасної людини на людяність, визнання цінності людини, її унікальності, свободи, то трансгуманізм є світоглядом, що фіксує неіснуючу надлюдину. У центрі гуманізму любов до реально існуючої людини, в центрі трансгуманізму – неприязнь до реальної людини, до людини тут і зараз, і любов до людини ще неіснуючої. Для трансгуманістичного світогляду буття виявляється зайвим, а фіксація людської центральності в бутті – абсурдною. Надлюдина – суб'єкт трансгуманізму перемогла, підкорила і викорінила не тільки людину, а й буття навколо себе.

Сучасні антропологічні трансформації актуалізують осмислення сутнісної особливості буття людини у світі і, за словами американського мислителя С. Тулміна, головною рисою сучасного стилю мислення є «перевідкриття гуманізму». На нашу думку, йдеться не про відкидання гуманістичної теорії, а про наближення її до реального життя, з його динамічністю, варіативністю і багатомірністю.

Список використаних джерел

- Пико делла Мирандола Дж. Речь о достоинстве человека. *История эстетики. Памятники мировой эстетической мысли* : в 5 т. Москва : Академия искусств СССР, 1962. Т. 1. С. 506–514.
- Трофимов В. В. Антропологический кризис и проблемы трансгуманизма. *Научные ведомости. Серия Философия. Социология. Право*. 2016. № 17 (238). Вып. 37. С. 186–188.
- Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции / пер. с англ. М. Б. Левина. Москва : ООО «Издательство АСТ»; ОАО «ЛЮКС», 2004. 349 с.

- Хайдеггер М. Время и бытие: статьи и выступления / сост., коммент., пер. с нем. В. В. Библихин. Москва : Республика, 1993. 447 с.
- Юдин Б. Г. Что там, после человека? *Глобальное будущее 2045: Антропологический кризис. Конвергентные технологии. Трансгуманистические проекты*. Москва : «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2014. С. 26–42.

References

- Fukuiama F., & Levin M. B. (Trans.). (2004). *Nashe postchelovecheskoe budushchee: Posledstviia biotekhnologicheskoi revoliutcii [Our posthuman future: Consequences of the biotechnological revolution]*. Moskva: OOO "Izdatelstvo ACT"; OAO "LIUKS" [in Russian].
- Iudin B. G. (2014). Chto tam, posle cheloveka? [What is there, after the man?]. In *Globalnoe budushchee 2045: Antropologicheskii krizis. Konvergentnye tekhnologii. Transgumanisticheskie proekty [Global future 2045: Anthropological crisis. Converged technologies. Transhumanist projects]* (pp. 26-42). Moskva: "Kanon+" ROOI "Reabilitatsiia" [in Russian].
- Khaidegger M., & Bibikhin V. V. (Trans.). (1993). *Vremia i bytie: stati i vystupleniia [Time and being: articles and speeches]*. Moskva: Respublika [in Russian].
- Piko della Mirandola Dzh. (1962). Rech o dostoinstve cheloveka [It's about human dignity]. In *Istoriia estetiki. Pamiatniki mirovoi esteticheskoi mysli [History of aesthetics. Monuments of world aesthetic thought]* (Vol. 1. pp. 506-514). Moskva: Akademiia iskusstv SSSR [in Russian].
- Trofimov V. V. (2016). Antropologicheskii krizis i problemy transgumanizma [Anthropological crisis and the problems of transhumanism]. *Nauchnye vedomosti. Seriiia Filosofiiia. Sotciologiiia. Pravo [Scientific sheets. Philosophy Series. Sociology. Right]*, 17 (238), 37, 186-188 [in Russian].

УДК 330.16:172.1

БЕЗРУКОВ Сергій Ігорович

аспірант кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

НОВІ ПОГЛЯДИ НА ПАТЕРНАЛІЗМ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Ми живемо в епоху тотального впливу інформаційних технологій на суспільство. «На початку двадцять першого століття протягом дня люди генерують у середньому 2,5 мільйони трильйонів байт даних» (Стивенс-Давидовиц, с. 28). Наявність персональних електронних пристроїв таких, як смартфон, ноутбук, планшет, дають можливість компаніям на зразок Google та Facebook у режимі реального часу збирати й аналізувати величезний об'єм даних щодо вподобань користувачів. З настанням інформа-